

*А.В. СКРИПНИК, доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри
Т.Ю. ЗІНЧУК, науковий співробітник
Державна навчально-наукова установа
“Академія фінансового управління” Міністерства фінансів України*

Інформаційна складова продовольчої безпеки України

Незважаючи на суттєві здобутки українського аграрного сектору протягом останніх років, внутрішній продовольчий ринок характеризується значною нестабільністю цінних показників. Досить часто виникають шоківі явища щодо окремих товарних позицій (стрімке зростання цін на гречку, цукор, м'ясо, картоплю тощо). Регулярність появи цих явищ показує, передусім, системний характер причин, які негативно впливають на стан продовольчого ринку, або на деякі його властивості, що зумовлюють нестабільність цінних показників на окремі товари незалежно від їх походження (імпорт або внутрішнє виробництво).

Протягом тривалого часу Україна є країною з відкритою економікою (середня арифметична величина експорту та імпорту становить значну частку від ВВП), тому питання продовольчої безпеки мають розглядатися через призму стану світового продовольчого ринку, а це означає, що зростає вага інформаційної складової продовольчої безпеки.

Забезпечення продовольчої безпеки є однією з найважливіших проблем економіки України. На її актуальність як пріоритету агропродовольчої політики вказують дослідження вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема праці В.Я. Амбросова, О.Г. Білоруса, В.П. Галушка, А.Д. Діброви, В.К. Збарського, С.М. Кваши, Б.Й. Пасхавера, М.І. Пугачова, П.Т. Саблука, В.П. Савчука, М.П. Талавирі, О.М. Шпичака, О.В. Шубравської, В.В. Юрчишина й зарубіжних учених-економістів, таких як А.А. Анфіно-

гентова, Л.І. Абалкін, Д. Антле, К. Сірера, М. Трейсі, Ф. Хайек, А. Шнайдер та ін.

Однак підхід до вирішення цих питань у вітчизняних і зарубіжних роботах суттєво різняться. У більшості вітчизняних праць питання продовольчої безпеки розглядаються з позицій самозабезпеченості¹, тому зовсім не випадково ця позиція знайшла відображення у Законі України “Про продовольчу безпеку”, не підписаному Президентом України².

Щодо зарубіжних праць, то в них, зазвичай, розглядаються можливі сценарії розвитку світового продовольчого ринку з урахуванням впливу можливих варіантів розвитку глобальних економічних процесів³. Одним із можливих сценаріїв розвитку подій є той, в якому більшість країн робить ставку на самозабезпеченість⁴. Можна зробити висновок, що цей шлях не відповідає оптимальному розподілу глобальних ресурсів, і тому

¹ Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року : постанова КМУ від 19 вересня 2007 р. № 1158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>; Кваша С.М. Вплив світової фінансової кризи на розвиток аграрного сектора вітчизняної економіки / С.М. Кваша // Економіка АПК.– 2009.– №3. – С. 5; Жемойда О. В. Продовольча безпека України / О.В. Жемойда, С.М. Кваша // Науковий вісник НУБіП/Ч.1 No.169. 2012. – Ст. 77-89.

² Про продовольчу безпеку України : проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=40276; Пропозиції Президента до Закону “Про продовольчу безпеку України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=40276.

³ Cirera X. Income distribution trends and future food demand / X. Cirera, E. Masset // Philosophical transactions of the Royal Society B : Biological Sciences. – 2010. – № 365(1554). – P. 2821–2834.

⁴ Obersteiner B. Impacts of population growth, economic development, and technical change on global food production and consumption / Uwe A. Schneider, Petr Havlik // Agricultural Systems. – 2011. – № 104. – P. 204–215.

для кожної з національних економік має не найкращі наслідки.

Сучасний стан світового продовольчого ринку проаналізовано у роботі П. Ляпіса (Liapis 2011)¹, де показано наявність тенденції до “потоншення світового ринку” щодо певних товарних позицій, під яким мається на увазі зменшення відношення обсягу експорту до загального обсягу виробництва.

Певні аспекти взаємовпливу світового та внутрішнього ринків розглядаються у роботах авторів², однак ці питання далекі від розв’язання в частині впливу світового ринку на показники внутрішнього ринку. Ці питання практично не відображено в Законі України “Про продовольчу безпеку”, а запропоновано показник стійкості як інди-

катор внутрішнього ринку, що має більше декларативний характер.

Мета статті – розглянути питання продовольчої безпеки й стану внутрішнього продовольчого ринку у взаємозв’язку зі станом світового продовольчого ринку з урахуванням інформаційної складової продовольчої безпеки та особливостей функціонування інституцій, на які покладено відповідальність за цей стан.

Формальні показники продовольчої безпеки. У постанові Кабінету Міністрів України “Деякі питання продовольчої безпеки” від 5.12.2007 р. №1379 встановлено кількісні показники (критерії) продовольчої безпеки. В скороченому й формалізованому вигляді вони наведені у таблиці.

Кількісні показники продовольчої безпеки

Показник	Алгоритм розрахунку	Граничне значення	Фактичне значення
1. Добова енергетична цінність раціону	$C_E = \sum_{i=1}^k \rho_i \cdot m_i$ ρ_i – енергетична цінність одиниці i компоненти, m_i – маса споживання i компоненти	2500 (3000) ккал 55 % тваринного походження	2998 ккал у 2008 році 27% тваринного походження
2.* Фактор забезпечення i компонентною раціону	$C_i = \frac{C_{\phi i}}{C_{pi}}$ $C_{\phi i}, C_{pi}$ – фактичне річне і раціональне споживання i компоненти раціону	$C_i \approx 1$	0,63 – м’ясо та м’ясопродукти, 0,48 – плоди, ягоди у 2008 році
3. Достатність запасів зернових у державному резерві	$P = H_z / C P_z \cdot 100\%$ $H_z, C P_z$ – запас і споживання зернових	17%(20%)	23% у 2009 році
4. Економічна доступність	$E = \frac{B_x}{B_c} \cdot 100\%$ B_x, B_c – річні витрати на харчування та сумарні річні витрати	60%(50%)	50,8% у 2008 році
5.* Диференціація вартості споживання	$D = \frac{B_4}{B_1}$ B_4, B_1 – вартість харчування 4-го (найбільші) і 1-го (найменші доходи) квінтілей населення	Відсутнє	1,41 у 2008 році
6.* Ємність внутрішнього ринку i продукту	$C_i = C_{\phi i} \cdot N$ N – чисельність населення	Відсутнє	
7. Коефіцієнт імпортозалежності	$K_i = \frac{I_i}{C_i}$ I_i – річний обсяг імпорту	30% (20%)	71,5% – риба та рибпродукти, 81,4% – плоди, ягоди у 2008 році

* Критерії, що не ввійшли в кінцевий варіант та перейшли у розряд індикаторів.

У Законі України “Про продовольчу безпеку України”, прийнятому Верховною Ра-

дою України, визначено індикатори і критерії продовольчої безпеки. Критерії мають

¹ Liapis P. Structural Change in commodity Markets: Have Agriculture Markets Become Thinner? / P. Liapis // OECD Food, Agriculture and Fisheries working Paper. – №54. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dx.doi.org/10.1787/5k9fp3zdc1d0-en>.

² Скрипник А.В. Експортний потенціал та ризики аграрного сектору / А.В. Скрипник, Т.Ю. Зінчук // Економіст. – 2009. – №11. – С. 16–20; Скрипник А.В. Розвиток українського АПК у світлі глобальних тенденцій / А.В. Скрипник, Т.Ю. Зінчук // Економіка АПК. – 2010. – №9. – С. 140–145; Скрипник А.В. Паритетний принцип визначення експортних квот на пшеницю / А.В. Скрипник, Т.Ю. Зінчук // Економіка України. – 2012. – №2. – С. 26–37.

граничні кількісні показники перевищення (або недосягнення), що свідчить про наявність ознак продовольчої небезпеки. Формально їх залишилося тільки три: 1) критерій, що пояснює достатність запасів зернових (нижня межа) та частка імпорту в ємності внутрішнього ринку (верхня межа) на рівні 20%; 2) добова енергетична цінність (3000 ккал); 3) економічна доступність (харчування 50% від загальних витрат).

Інші критерії перейшли у розряд індикаторів і не мають визначених законодавчо граничних значень. Аналізуючи таблицю, можна визначити слабкі сторони внутрішнього ринку. Зокрема, суттєва залежність від імпорту за рядом товарних позицій (риба й рибопродукти, плоди, ягоди тощо), яка не може бути подолана найближчими роками. Однак невиконання 20 %-ї граничної межі за окремими товарними позиціями по імпорту не має загрозового характеру як для продовольчої, так і для економічної безпеки (яка поєднує всі окремі види безпеки)¹.

Враховуючи відкритий характер української економіки, належна увага повинна приділятися балансовим співвідношенням. Наприклад, ст. 13 „Основні напрями державної політики у сфері формування продовольчої безпеки” Закону України “Про продовольчу безпеку” містить положення про раціоналізацію співвідношення експорту й імпорту продовольства.

На наш погляд, можливим варіантом було б визначення цільового показника частки продовольчого імпорту в експорті на тривалому проміжку часу. Тривалість пов’язана зі значними ризиками аграрного виробництва і відповідно з можливими відхиленнями цього співвідношення від цільового в окремі роки. Однак законодавче встановлення показників, що, на перший погляд, гарантує практичну неможливість реалізації випадків продовольчої небезпеки, не сприяло унеможливленню таких випадків. Головною причиною цього є те, що показники продовольчої безпеки встановлено без урахування ступеня відкритості української економіки й негативного впливу на показники продо-

вольчої безпеки ризиків, властивих аграрному виробництву, та інституціональних особливостей розвитку українського суспільства.

Складається враження, що показники продовольчої безпеки обчислено на підставі закритої моделі економіки, що розраховано виключно на внутрішнє виробництво (та сама ст. 13 містить положення про забезпечення фізичної й економічної доступності харчових продуктів вітчизняного виробництва незалежно від кон’юнктури світового ринку).

Слід підкреслити, що зростаючий ступінь відкритості внутрішнього ринку позитивно впливає на рівень продовольчої безпеки. Найбільш прийнятний стан із достатністю запасів зернових, що, на наш погляд, досягається за рахунок експортоорієнтованого рослинництва, критична тенденція спостерігається у тваринництві з майбутнім виконанням положення імпортозалежності, яка не повинна перевищувати 20 %.

Показник економічної доступності розраховано на споживача з середнім рівнем доходів (споживання), тоді як із позицій пошуку підтримки дій уряду його слід розраховувати на медіанного виборця, частка витрат якого на харчування може бути суттєво вищою (при значній асиметрії розподілу доходів середній дохід значно перевищує дохід медіанного виборця).

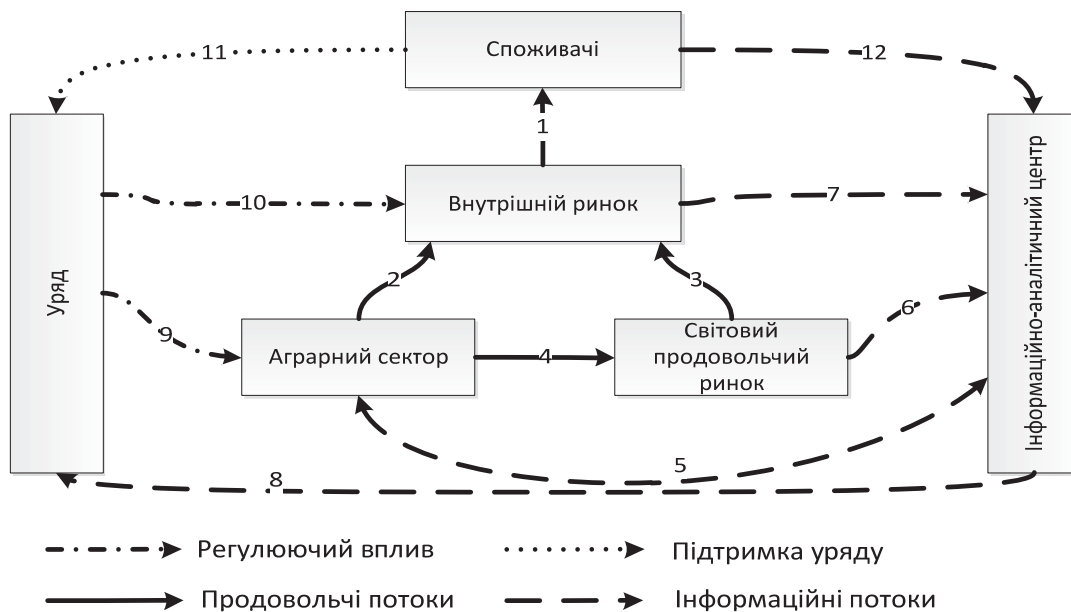
Детальніше розглянемо питання продовольчої безпеки у взаємозв’язку з інформаційною безпекою.

Інформаційна безпека (згідно із законодавством України) – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: *неповноту, невчасність та недостовірність інформації*, що використовується...².

Зупинимось на питаннях неповноти, невчасності й недостовірності інформації, які є найбільш актуальними у випадку реалізації продовольчої небезпеки. На рисунку 1 наведено схему реалізації продовольчої безпеки в умовах відкритої економіки.

¹ Мартинюк В.П. Митна система та економічна безпека держави: теорія і методологія : моногр./ В.П. Мартинюк. – Тернопіль: Астон, 2010. – С. 55–56, С. 178–183.

² Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року : постанова КМУ від 19 вересня 2007 р. № 1158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>.

1. Продовольчі товари до споживачів.
2. Продовольчі товари внутрішнього виробництва.
3. Імпорتنі продовольчі товари.
4. Експортна аграрна продукція.
5. Інформаційні потоки щодо перспектив виробництва аграрної продукції.
6. Інформаційні потоки щодо стану світового продовольчого ринку.
7. Інформаційні потоки щодо стану внутрішнього ринку.
8. Інформаційні потоки щодо стану продовольчої безпеки.
9. Регулювальні дії щодо аграрного сектору.
10. Регулювальні дії щодо стану внутрішнього ринку.
11. Ступінь підтримки виборцями державної політики в аграрній сфері.
12. Інформація, необхідна для прогнозування споживчих переваг.

Рис. 1. Схема реалізації продовольчої безпеки в Україні в умовах відкритої економіки

На сучасному етапі в умовах відсутності інформаційно-аналітичного центру АПК інформація відносно стану внутрішнього продовольчого ринку надходить до уряду (центру прийняття рішень) з відповідного департаменту Міністерства аграрної політики та продовольства України. Ще одна організація, що накопичує інформацію щодо статистичних показників в аграрній сфері, це Державна служба статистики України. Однак інформація останньої через суттєве запізнення в часі не може бути використана для оперативного прогнозу. Все це призводить до того, що замість 6-елементної схеми (рис.1) працює 3-елементна (уряд, аграрний сектор, внутрішній ринок), тобто із загальної схеми виключено вплив світового продовольчого ринку та вплив споживачів, думки яких щодо стану продовольчої безпеки не знаходять відображення в офіційній статистиці. Тому інформаційні сигнали, що надходять зі світового ринку, не знаходять

одержувачів і зміна кон'юнктури світового ринку завжди стає несподіваною для керівників в аграрній сфері. Крім того, зміни споживчого настрою також не впливають на прийняття рішень в аграрному виробництві.

У поєднанні з існуючими інституціональними складнощами зовнішньоекономічної діяльності (широковідомий значний термін затримки вантажів на українській митниці)¹ призводить до регулярних цінових шоків щодо окремих товарних позицій.

У разі існування інформаційно-аналітичного центру аграрного сектору, який відповідає за своєчасність і достовірність інформації щодо поточного й перспективного стану продовольчої безпеки, органи виконавчої влади припиняють виконувати невластиві їм функції збору та аналізу інформації.

¹ Мартинюк В.П. Митна система та економічна безпека держави: теорія і методологія : моногр./ В.П. Мартинюк. – Тернопіль: Астон, 2010. – С. 55–56, С. 178–183.

Виділимо два основних напрями діяльності майбутнього центру: *оцінка поточного стану продовольчої безпеки з часовим горизонтом до 1 року й оцінка перспективного стану з часовим горизонтом до 5 років*.

При оцінці поточного стану необхідно проаналізувати рівень перехідних продовольчих запасів, прогнозні показники врожайності, рівень спотових і ф'ючерсних цін світового продовольчого ринку. Оцінка перспективного стану повинна базуватися на основних тенденціях розвитку аграрного сектору, які відбуваються під впливом змін як кон'юнктури світового продовольчого ринку, так і споживчих настроїв у середині та зовні країни.

Як регулювальні важелі уряд використовує рівень підтримки окремих галузей аграрного сектору, або підтримку у створенні інфраструктури аграрної сфери, запровадження інституціональних перетворень (право на продаж земель сільськогосподарського призначення), зміни в оподаткуванні, здешевлення кредитування й страхування аграрного виробництва.

Використання важелів митно-тарифного регулювання аграрної галузі хоч і значно обмежено у зв'язку з прийнятими нашою країною обов'язків перед СОТ, проте навіть у визначених межах може суттєво вплинути на рівень зовнішньоекономічної діяльності й таким чином – на рівень цін внутрішнього ринку (наприклад, запровадження у липні 2011 року експортного мита на зернові суттєво вплинуло на зниження цін внутрішнього ринку).

Зупинимося на питанні стійкості продовольчого ринку, що визначається рівнем роздрібних і закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію (4-й індикатор ст. 11).

Оцінка поточного стану продовольчої безпеки (приклади загрози). Як приклад реалізації продовольчої загрози розглянемо стрибки цін внутрішнього ринку на окремі товарні позиції. Шокові явища, що регулярно спостерігаються в окремих сегментах українського продовольчого ринку, переконливо показують недоліки середньострокового планування, що базується на прогнозі

виробництва та споживання, динаміці запасів як усередині країни, так і за її межами.

Визначимо ознаки шокового явища окремої товарної позиції продовольчого ринку. Зазвичай перші прояви ознак недостатньої пропозиції стають відомими в колах із доступом до інформації щодо реального стану як приватних, так і державних продовольчих резервів¹. Така інформація швидко розповсюджується (Інтернет, періодика), і якщо навіть офіційно цю інформацію не підтверджують, населення, зазвичай, робить спробу збільшення власних резервів. Якщо при цьому в деяких сегментах ринку (регіональні підрозділи) відбувається зменшення товарної пропозиції, тоді наслідком буде стрімке зростання цін.

Запропонуємо наступну методику визначення шокового явища окремої товарної позиції. Шоковим ціновим явищем деякої товарної позиції вважають зростання її ціни, що виходить за межі 2Δ відносно кумулятивного показника індексу споживчих цін (ІСЦ). Величину Δ визначають як середньоквадратичне відхилення кумулятивного індексу цін на досліджувану товарну позицію на базисному інтервалі від кумулятивного ІСЦ.

Вважаємо, що при місячній дискретності достатньо річного часового інтервалу для встановлення величини Δ . Кумулятивний індекс споживчих цін на час t розраховують на підставі місячних значень r_i за формулою:

$$I_c^k(t) = 100\% \cdot \prod_{u=1}^t r_u / 100$$

Аналогічно розраховують кумулятивний індекс цін на j товарну позицію – $I_j^k(t)$. Розбіжність між кумулятивним індексом споживчих цін і аналогічним показником для j товарної позиції розраховують на річному часовому інтервалі:

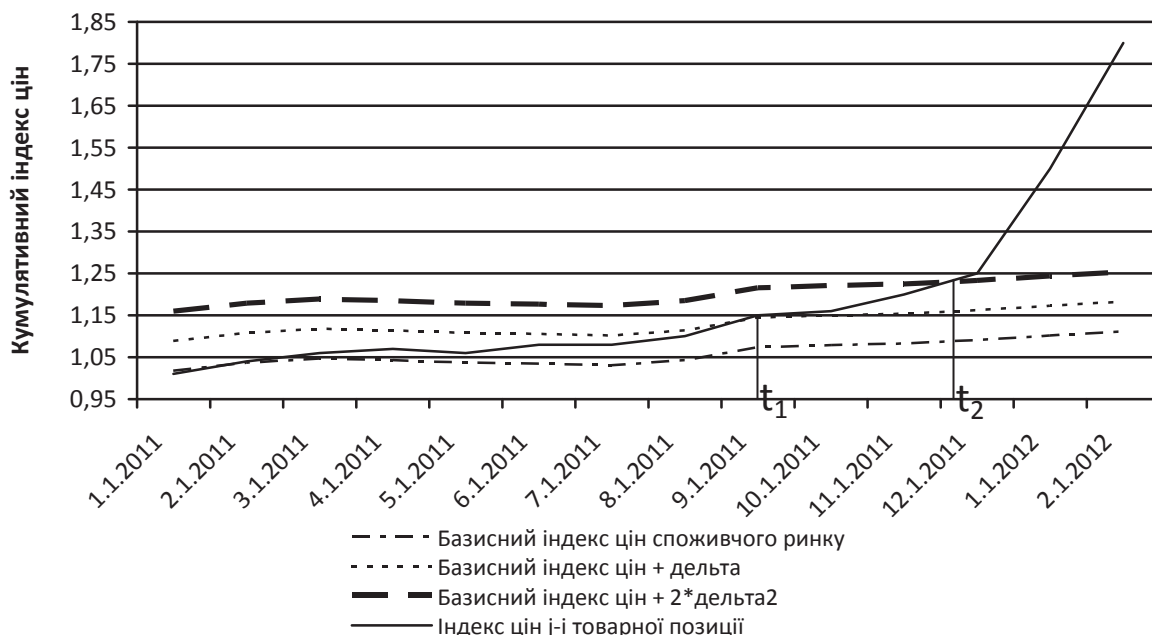
$$\Delta = \sqrt{\frac{\sum_{t=1}^{12} (I_c^k(t) - I_j^k(t))^2}{12}}$$

На рисунку 2 наведено кумулятивний показник зростання цін за 2010 рік та два пер-

¹ Скрипник А.В. Експортна складова розвитку аграрного сектору та продовольча безпека / А.В. Скрипник, Т.Ю. Зінчук // Економіка АПК. – 2010. – №6. – С. 125-133.

ших місяці 2011 року. На річному часовому інтервалі (2010 р.) розраховано величину стандартного відхилення j товарної позиції від індексу цін споживчого ринку. Для умовної j -ї товарної позиції (гречка) стандартне відхилення виявилось рівним 0,071. Наведено також криві, що повторюють часовий хід базисного індексу цін з перевищенням Δ та

2 Δ . Час перетину індексу цін j -ї товарної позиції з першою з них означає, що цінова ситуація починає виходити з-під контролю і потрібно проаналізувати причини аномального зростання цін даної товарної позиції (нестача запасів, зговір трейдерів, випадкова флуктуація, вплив тенденцій світового ринку тощо).

**Рис. 2. Виникнення ситуації шокового зростання цін j товарної позиції:
Час t_1 - перші ознаки шокового зростання, $t_2 - t_1$ - інтервал прийняття рішення.**

Джерело: Власні розрахунки.

На часовому інтервалі $(t_1; t_2)$ необхідно виявити причину для виправлення ситуації. Представлений алгоритм дає змогу ідентифікувати шоківі явища на продовольчому ринку на ранній стадії розвитку та своєчасно вжити заходів. Крім того, він уможливує виділити цінову динаміку, характерну для досліджуваної товарної позиції, від загальноринкової тенденції. Можливі випадки, коли базисна цінова динаміка й динаміка ціни досліджуваного товару практично не різняться на базисному інтервалі, тоді як стандартне відхилення використовують як середньоквадратичне відхилення базисного індексу цін. Звичайно, оцінка поточного стану продовольчої безпеки не повинна обмежуватись аналізом цінових показників, адже це суттєво зменшує горизонт прогнозування стану продовольчої безпеки.

Оцінка перспективного стану продовольчої безпеки. Розглянемо основні тенденції світового продовольчого ринку, що суттєво впливають на структуру аграрного виробництва в Україні. Це, передусім, директиви ЄС щодо переходу до відновлюваних джерел енергії. Так, виробництво біопалива за прогнозом FAPRY¹ зросте з 7,96 тис. т у 2010 році до 10,72 тис. т у 2020-му, тобто на 34,7% за 10 років і близько 3% за рік, а це суттєво менше ніж темпи зростання виробництва, що спостерігались у попередні роки². Це означає, що попит на сировину для виробництва біопалива стабілізується. Ре-

¹ FAPRI U.S. and World Agricultural Outlook [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fapri.iastate.edu/outlook/>.

² Пропозиції Президента до Закону України "Про продовольчу безпеку України" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=40276.

зультатом для України буде стабілізація площ під посіви ріпаку.

Так, FAO прогнозує, що за 10 років вони збільшаться лише на 5,4% (з 1,3 до 1,37 млн га, реально площі ріпаку впродовж двох останніх років не перевищують 1 млн га). Зростання обсягів виробництва цієї культури в Україні з 1,62 до 2,16 млн т планується за рахунок підвищення врожайності з 1,46 до 1,96 т/га.

Аналізуючи ситуацію протягом попередніх років можна вважати, що проміжок часу (2004–2008 рр.), коли синхронно зі зростанням цін на нафту збільшувалися площі посівів сировини для біопалива, залишилися в минулому й нині оцінка площ у 1,3 млн га під ріпак за 2010 рік за даними FAO є завищеною та не відповідає фактичному стану (рис. 3).

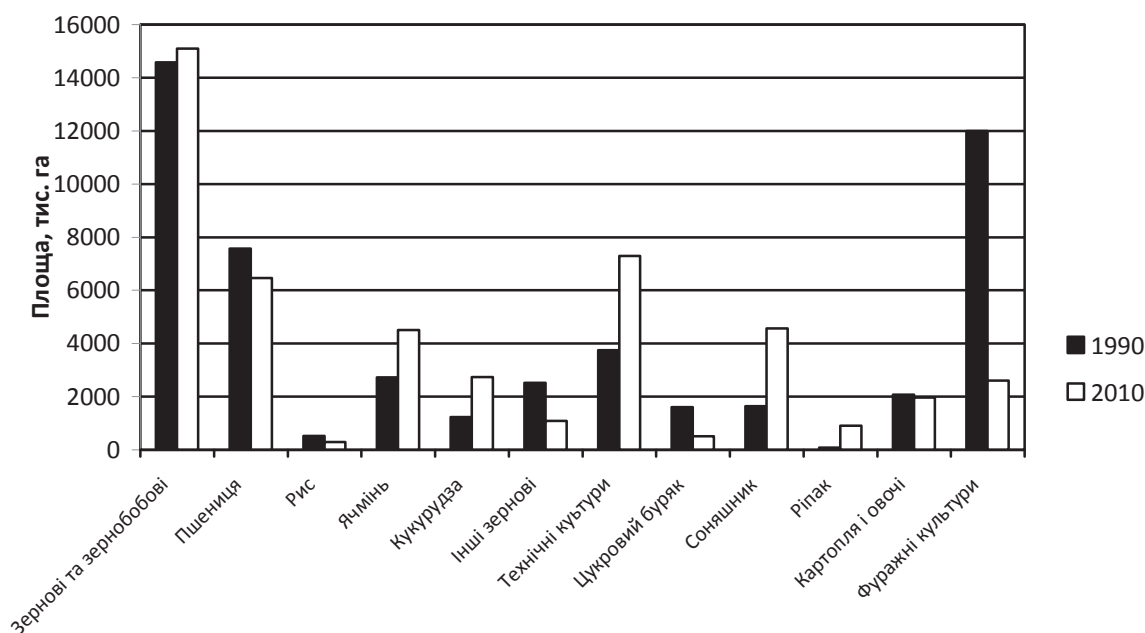

Рис. 3. Діаграма змін посівних площ основних культур протягом 1990-2010 рр.

Джерело: Дані Державної служби статистики України, власні розрахунки.

Однак динаміка цін на нафту непередбачувана і тому існує ймовірність іншого варіанта розвитку подій. Так, площа під технічні культури зросла за 1990–2010 роки з 3,7 до 7,3 млн га, що пояснюється підвищенням попиту ще на одну експортну культуру – соняшник і продуктів його переробки, площа під який збільшилася за цей період з 1,6 до 4,6 млн га.

Згідно з даними FAOSTAT, упродовж останніх років спостерігався значний ріст експорту продуктів переробки соняшнику (рис. 4). Так, за 2000–2009 роки експорт української соняшникової олії зріс у 4 рази: у 2000 році цей показник становив 582 536 метричних тонн, а в 2009-му – 2 333 840 метричних тонн.

Обернена тенденція спостерігається для цукрових буряків, де площа зменшилась із

1,6 у 1990 році до 0,3-0,4 млн га у 2009-му. При цьому Україна перейшла з розряду експортерів до імпортерів цукру із тростини. Найвищими темпами площі під цукрові буряки зменшувалися під час стрімкого зростання цін на нафту впродовж 2001–2009 років, найшвидше за все відбувався процес перерозподілу цих площ під ріпак.

Існуючих площ достатньо для виробництва приблизно 85% цукру, що споживається, решта компенсується за рахунок імпорту цукру із тростини. Однак внаслідок суттєвої нестабільності виробництва, на яку впливає як нестабільність площ під цукровий буряк, так і врожайності, імпорту у деякі роки суттєво перевищує встановлені квоти й тому ціни світового ринку суттєво впливають на рівень цін внутрішнього ринку.

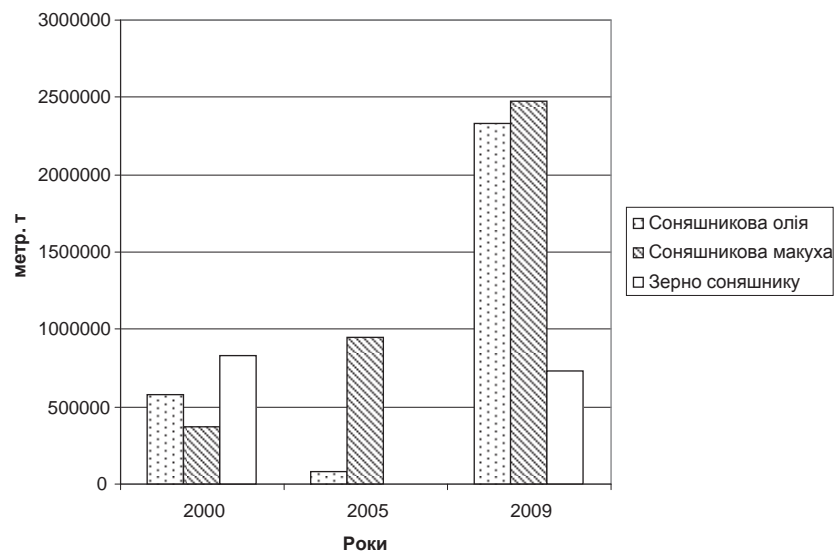

Рис. 4. Експорт продуктів переробки соняшнику з України

Джерело: Дані FAOSTAT.

У 2010 році існував певний дисбаланс на ринку цукру, що пояснюється зменшенням підтримки ЄС його виробництва, що призвело до зростання цін світового (рис. 5) і внутрішнього ринку та вплинуло на збільшення площ під цукрові буряки в Україні у 2010 р. Рівень оптових цін світового ринку досяг рекордних 752,7 дол./т (найнижчий ціновий рівень 383,7 дол./т спостерігався у квітні 2008 року), виробництво цукру в

Україні стало прибутковим і площа під цією культурою зросла з 300 до 500 тис. га¹. Однак вже у грудні 2011 року спостерігається зниження рівня світових цін до 539 дол/т (цей проміжок часу на графіку відсутній). Враховуючи суттєву різницю у річних темпах інфляції нашої країни та доларовій зоні ця перевага може бути втрачена у найближчі роки, якщо не відбудеться суттєва (понад 10%) девальвація гривні.

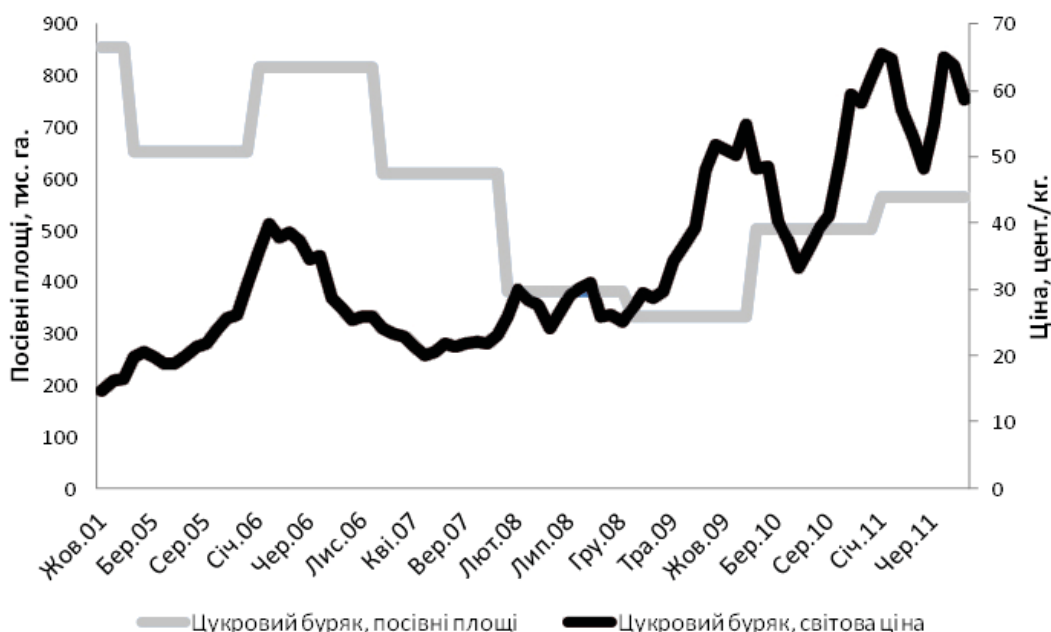

Рис. 5. Динаміка світових цін на цукор і посівних площ цукрового буряку в Україні

Джерело: Дані Державної служби статистики України, World Food Prices Jump to Record on Sugar, Oilseeds [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bloomberg.com/news/>, власні розрахунки.

¹ Sugar Monthly Price [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.indexmundi.com/commodities/?commodity=suga>.

Наведені приклади показують значний ступінь впливу стану світового ринку як на ціновий фактор, так і на обсяги виробництва. Крім цінової динаміки світового ринку потрібно враховувати також різницю в темпах інфляції в Україні (10-13% упродовж останніх років) та в доларовій зоні (3-4%), що при стабільному курсі гривні дає суттєві переваги імпорту.

Цей приклад показує, що питання продовольчої безпеки й розвитку аграрного сектору суттєво залежать від питань, що знаходяться поза межами аграрного сектору.

Отже, можна зробити такі висновки:

1. Як індикатори, так і критерії продовольчої безпеки подано практично для закритої економіки, які не враховують реалії світового продовольчого ринку, тому вплив з боку останнього залишається недооціненим.

2. Деякі критерії встановлено нереалістично (частка імпорту в споживанні) й тому навряд чи може бути виконаним навіть в перспективі.

3. Для країни з відкритою економікою недоцільна надмірна деталізація імпортоза-

лежності, продуктивнішим було б визначення цільового показника співвідношення продовольчого імпорту та експорту.

4. Виконання норм продовольчої безпеки неможливе без суттєвого поліпшення рівня інформаційного забезпечення уряду. Інформаційні сигнали, що надходять зі світового ринку, не знаходять одержувача і зміна кон'юнктури світового ринку завжди стає несподіваною для керівників в аграрній сфері.

5. Розвиток аграрного сектору економіки України останнім десятиріччям значною мірою визначається попитом із боку світового продовольчого ринку та законодавчими актами, що стосуються енергетичної й продовольчої безпеки головних гравців цього ринку.

6. В останній редакції закону з'явився якісний показник стійкості продовольчого ринку. Вважаємо цей показник непродуктивним і дещо формальним та пропонуємо запровадження іншого загальновизнаного кількісного показника – цінового шоку на деяку товарну позицію.

На прикладі цінових шоків розглянуто взаємозв'язок між інформаційною та продовольчою безпекою, пропонується інший підхід до визначення критеріїв продовольчої безпеки, що враховує реалії розвитку країни з відкритою економікою.

На прикладі ценових шоків розглянуто взаємозв'язок між інформаційною та продовольчою безпекою, пропонується інший підхід до визначення критеріїв продовольчої безпеки, що враховує реалії розвитку країни з відкритою економікою.

In the price shocks example the relationship between information and food security is examined, it was offered a different approach to defining the criteria of food security, taking into account the realities of developing countries with open economic.

*

**Т.П. КАЛЬНА-ДУБІНЮК, кандидат економічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і
природокористування України**

Методичні аспекти надання дорадчих послуг та їх економічна характеристика

Головна мета дорадництва в сучасних умовах – це сприяння переходу від рентно-орієнтованої стратегії, характерної для більшості селянських господарств, до стратегії активного інноваційного природокористування.

У сучасних умовах ефективність дорадчих послуг надзвичайно низька. Починаючи із 2007 року (за винятком 2011 року) держава виділяє на дорадчі послуги від 2 до 10,5 млн грн. Однак якщо виділити три основні типи виробників аграрної продукції (аграрні підприємства, фермерські господарства, се-